

Festői környezetben

A közel ezerfős község Tolna megye délnyugati részén, a Mecsek-hegység keleti lábánál fekszik. Nevét a község határában álló Várfő-hegyről, más néven Törökdombról kapta, melyhez legendák sora fűződik.

Az 1995-ben elvégzett ásatások nyomán valószínűsíthető, hogy a XII–XIII. században földvár állt itt, amely később a szászi (szászvári) török helyőrség előretolt egységének is helyet adott. Kitűnő földrajzi fekvése miatt ősi idők óta földvár jellegű katonai őrhely volt.

Az első írásos emlék a faluról 1270-ből maradt fenn, IV. László adománylevele – több Tolna megyei helység közt – „Villa Varelly”-ként említi.

Váralja – magát besenyő eredetűnek valló – magyar lakossága átélte hazánk történelmének viharos évszázadait, megfogytatkozva bár, de túlélte a törökök 143 éves uralmát. Az 1560-as években a katolikus hitről protestánsra tért át, majd – a helyvét irányzat révén – a református hitre, amely az anyanyelv és a nemzeti öntudat megtartásának legfontosabb eszköze volt. A török megszállás alól Bádeni Lajos őrgróf sváb csapatai szabadították fel 1686 szeptemberében.

Váralja színmagyar lakossága 1789-ben 769 főt számlált, mely határozatosan haladta meg a század eleji 126 fős lélekszámot. Ez részben a sárközi reformátusok megtelepedésének köszönhető. Ezen években kelt Szentmiklósi Nagy János prédi-

kátori feljegyzése, melyet a Váraljai Reformata Anya Eklézsia éves eseményeinek összefoglalása részeként írt: „A lakosoknak nyelve tsupa magyar, kálvinistaként jegyzik őket. Földe uraságja a Pétsi Püspök.”

Ezt követően a község már befogad – elsősorban protestáns-evangélikus hitű – különböző szakmákban jártas német mesterembereket, földműveseket, kereskedőket.

Váralján a XVIII. század végéig a fő megélhetési forrást a mezőgazdaság jelentette. Tolna megye első ipari tevékenységeként 1793-ban beindul a kőszénbányászat, melynek hatására a falu gazdasági fejlődésnek indul. A szénbányászat közel 200 éven keresztül, 1961-ig meghatározó volt a falu életében.

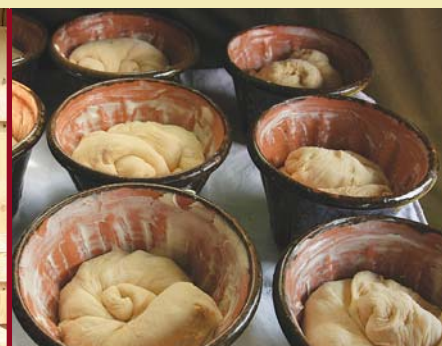
Az 1900. évi népszámlálás adatai szerint Váralján 1677 fő élt, melyből 898 vallotta magát magyarnak, 766 németnek, 13 fő egyéb nemzetiségűnek. A második világháborút lezáró békeszerződések értelmében a német lakosság jelentős részét Németországba telepítették, helyükre Csehszlovákiából elűzött felvidéki

magyar családok érkeztek. Az 1960-as években a cigány lakosság betelepülésével még változatosabb lett a község etnikai összetétele.

Jelenleg a falu 907 főt számlál. Lakossága nagyrészt magyar, de jelentős a német és a cigány nemzetiségűek aránya. Vallását tekintve a többség református, számottevő az evangélikusok aránya, de néhány baptista és katolikus vallású család is található. A falu református magyar lakossága baranyai és sárközi magyar falvakhoz kötődik rokoni szálakkal. A község a sárközihez hasonló, de mégis egyedi jegyeket mutató, önálló néprajzi tájegységgé vált, népviselete a sárközi viselet archaikusabb változata.

Váralja méltán büszke néprajzi értékeire, a gazdag tárgyi örökség mellett fennmaradt szép népdalaira is, melyekből egy csokorra valót a Hagyományörző Egyesület dalosköre közvetít számunkra. Tavaly újjalakult a nagy múltú tánccsoport is, amely a 70-es, 80-as években fellépéseivel nemzetközi hírűvé tette Váralját.

Évről évre Váralján rendezik a nagy sikerű és jó hangulatú **Kuglóffesztivált**. Nem volt ez másként idén sem, június 17–20-ig benépesült a környék, vidám túrázóktól volt hangos az erdő, és a fesztivál napján az időjárás is kegyes volt a szervezőkhöz. Öröm volt nézni, ahogy a helyi asszonyok dagasztják, tekerik a tésztát, majd ízesítik, és a kivajazott kuglófsütőkben a pékségbe viszik, hogy néhány óra múlva a vendégsereg jóízűen kóstolhassa e finom csemegét. Ezen a napon senki sem unatkozott a Parkerdőben: a fergeteges tánc- és énekprodukciók mellett volt lovasbemutató, lovaskocsikázás, kézműves vásár, főzőverseny és még sok-sok vidámság...

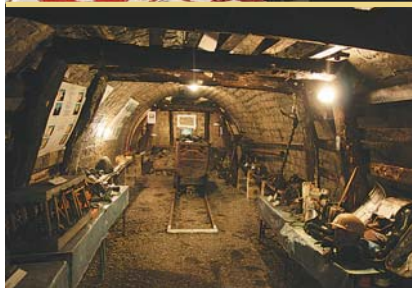

Múlt és jelen Váralján

Autóval sokszor elszágul-dottam már mellette, gyalogos turista lévén pedig többször is kirándultam a hosszan elnyúló zsáktelepülésen, Váralján. Ahhoz, hogy megismerhessük e bájos falucska mindennapjait, le kell térnünk a főútról, és túráinkat is jól meg kell szervezni, hogy jusson időnk a számos látnivalóra.

Akit vonz a természet, a népművészet, a történelem, vagy éppen a páratlan értékű és szépségű műemlék templomot szeretné megtekinteni, mind-mind megtalálja a számára megfelelő programot.

A sportpálya mellett induló kék rom jelzésén a község névadó hegyére, a Vár-hegyre kapaszkodhatunk fel. Érdeemes egy kis erőfeszítést tennünk, mert nemcsak a falu, de a Keleti-Mecsek páratlan panorámájában gyönyörködhetünk a Törökdomb tejéről. A szőlőhegyen át visszatérhetünk a falucska főutcájára, ahol a 150 éves evangélikus templomot érdemes megnézni. Rövid sétával a műemléki védelmet élvező református templomhoz érkezünk, melyet készséggel mutat meg a turistáknak Gál Alfréd református lelkész. Tőle érdekes történeteket tudhatunk meg az 1807-ben felszentelt templomról. Többek között azt is hogy a templom karzatát és mennyezetét – hazánkban egyedülálló módon –, festett vászon

borítja. (Nekem még azt is megengedte, hogy felmásszak a harangtoronyba, és onnan készítsék képeket a faluról).

A száz évnél idősebb volt vízimalomban kapott helyet a falu egyik büszkesége, a Népművészeti Ház, itt a múzeum vezetője kalauzol végig a hihetetlenül gazdag néprajzi gyűjteményen.

A falu szélén áll a Provincia Panzió épülete, mely minden évszakban várja a pihenni vágyó turistákat, ezen kívül falusi vendégházak és a Parkerdőben található Váraljai Ifjúsági Tábor nyújt szálláslehetőséget az ide látogatóknak. A panzióval szembeni téren egy több száz éves szilfából faragott szobor áll, melyen a Mecsek sokszínű állatvilága elevenedik meg.

Már az erdőben taposunk a betonutat, mikor a patakon átkelve a Bányamúzeum bejáratához érkezünk. Az országosan is ritkaságszámba menő föld alatti múzeumban a váraljai bányászat közel 200 éves történetével ismerkedhetünk. A 238 hektáros, festői szépségű Váraljai Parkerdő három horgásztavat is rejteget, nem véletlen, hogy a turisták és a környékeliek paradicsomának is nevezik ezt a helyet. Békés horgászok, csörgedező patak, madárcsicsergés...

Turisztikai központ is a Váraljai Parkerdő, hiszen a Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzettel határos völgyből Óbányára, Kisújnyára, Mázára, Hidasra jól jelzett turistaúton juthatunk el. A környező erdők számos védett állat- és növényfajnak adnak életteret.

SZÖVEG ÉS FOTÓ: MÜLLER NÁNDOR